

УДК 94:378.014.3(477.83-25)“1918/1939”

МОДЕРНІЗАЦІЯ ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТИ У ЛЬВІВСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ НА ТЛІ ОСВІТНІХ РЕФОРМ МІЖВОЄННОЇ ПОЛЬЩІ

Роман ЛАВРЕЦЬКИЙ*, Павло ЮРЕЙКО**

*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності,
кафедра соціальних та гуманітарних дисциплін,**Львівський національний університет імені Івана Франка,
навчально-методична лабораторія історичного факультету

У статті висвітлюються модернізація історичної освіти у Львівському університеті в контексті загальнодержавних реформ міжвоєнної Польщі. З'ясовано, що зміст історичного навчання на філософському (гуманітарному) факультеті змінено лише частково. Метою історичної освіти було здобуття практичної професії чи наукового ступеня. І надалі за зразок використовувався німецький стандарт, який передбачав одночасну історичну підготовку вчителів, науковців, архівістів та бібліотекарів.

Ключові слова: Львівський університет, Міністерство віровизнань та публічної освіти, реформи, історія.

Встановлення політичної влади Другої Речі Посполитої істотно позначилося на всіх сферах духовного життя м. Львова. Зокрема, у міжвоєнний період відбулося реформування освітніх та наукових закладів міста. Освітні реформи торкнулися також діяльності Львівського університету та безумовно позначилися на розвитку історичної освіти та науки.

Вже 31 жовтня 1918 р. підпорядкування Львівського університету перейшло від австрійської влади до польського уряду. Про це Міністерство віровизнань та публічної освіти Польщі у своєму листі від 4 листопада того ж року повідомило сенат університету¹. Адміністрація навчального закладу без вагань погодилась визнати зверхність новоствореного міністерства.

18 листопада 1918 р. Міністерство віровизнань та публічної освіти Польщі своїм розпорядженням присвоїло Львівському університетові ім'я польського короля Яна Казимира². Через рік, 8 листопада 1919 р., Начальник Польської держави Юзеф Пілсудський затвердив нову назву навчального закладу – “Університет Яна Казимира у Львові”. Починаючи від 1932 р., 20 січня стало офіційним святом Львівського університету як день, коли його заснував Ян Казимир у 1661 р.³

У 1920 р. адміністрація Львівського університету виступила з ініціативою передати їй приміщення ліквідованого Галицького Крайового Сейму. Наступного року під тиском делегації цього навчального закладу та громадськості міста Львова Сейм Другої Речі Посполитої прийняв пропозицію депутата С. Солтика

про надання будинку для потреб університету⁴. Проте втілити в життя це рішення виявилось не просто, оскільки адміністрація колишнього Галицького Сейму не поспішала покидати будівлю⁵. Остаточно польський парламент врегулював проблему лише 23 квітня 1924 р., подарувавши Львівському університету будинок колишнього Галицького Сейму⁶.

До 1920 р. діяльність університету регламентувалась старими австрійськими законами та розпорядженнями. В той же час впроваджувались й певні нововведення. Так, завдяки старанням тодішнього декана правничого факультету професора Ю. Макаревича, у 1919/1920 навчальному році жінки вперше одержали доступ до навчання як звичайні слухачки⁷.

Кардинально змінило ситуацію ухвала 13 липня 1920 р. “Закону про вищі школи Польщі” (15 вересня закон затвердив Сейм Другої Речі Посполитої)⁸. З того часу австрійське освітнє законодавство втратило юридичну силу, а внутрішнє життя університету стало регулюватися розпорядженнями Міністерства віровизнань та публічної освіти Польщі, статутом університету, рішеннями сенату навчального закладу та вчених рад окремих факультетів.

Зі змісту “Закону про вищі школи Польщі” випливало, що головне завдання вищих шкіл полягає у служінні державі, підготовці молодих фахівців для різних сфер суспільного життя та проведенні наукових досліджень. Ці засади істотно не відрізнялись від принципів австрійської освіти. Та, водночас, закон містив чимало вагомих нововведень. Одним із них стало запровадження у вищих школах польської мови, як єдиної та обов’язкової у викладанні та навчанні. У відповідності до законодавства у Львівському університеті ліквідовувались усі україномовні кафедри. В результаті кадрових змін українських та австрійських викладачів звільнили з роботи, а їх посади віддали полякам⁹.

Значний резонанс, передусім серед української молоді, викликали статті закону, які регулювали прийом студентів до університету. Якщо раніше в університет приймали усіх бажаючих за наявності диплома про закінчення середньої освіти, то після реформи 1920 р. перевагу надавали тим абітурієнтам, які служили у польській армії або закінчили загальноосвітню школу із польською мовою викладання. За згодою Міністерства віровизнань та публічної освіти, ради факультетів мали право застосовувати, так званий, принцип “*numerus clausus*”. Він обмежував вступ до університету особам непольської національності, зокрема українцям, з метою зменшити перенавантаження навчальних аудиторій надмірною кількістю студентів¹⁰.

У 1922 р. ради факультетів Львівського університету вперше під час вступу скористались правилом “*numerus clausus*”. Палким прихильником цього нововведення був ректор університету професор Ю. Макаревич. Під час урочистостей з нагоди початку 1923/1924 навчального року він наголосив, що “у Львівському університеті, який існує за кошти Польської держави, перевагу повинні мати лише особи, віддані своїй батьківщині, ті, які засвоїли польську

культуру з молоком матері”¹¹. У зв’язку з цим у лавах студентів значно побільшало студентів польської національності, які не завжди належно були підготовані до навчання, та водночас різко зменшилась кількість українців, котрі із зміною влади втратили доступ до університету.

Важливим нововведенням польського уряду в освітній галузі стало розширення автономії університетів. Положення “Закону про вищі школи Польщі” значною мірою розширили повноваження органів університетського управління – академічного сенату, ректора, факультетських рад та деканів факультетів. Вищі школи могли приймати автономні внутрішні закони, статuti, мати суд для студентських справ¹².

Виходячи із цього, у Львівському університеті імені Яна Казимира була створена спеціальна комісія для підготовки статуту, який 27 травня 1925 р. затвердило Міністерство віровизнань та публічної освіти Польщі. Статут Львівського університету підтверджував реалізацію міністерського розпорядження від 31 жовтня 1924 р. про поділ філософського факультету на гуманітарний та математично-природничий відділи. З цього часу всі історичні кафедри, що входили до філософського факультету, перейшли до складу гуманітарного факультету. Серед них кафедри суспільної та економічної історії, стародавньої історії, загальної історії середніх віків та допоміжних історичних дисциплін, історії Польщі, нової історії, історії освіти та шкільництва та ін.¹³

Упродовж 20–30-х рр. ХХ ст. до статуту вносились поправки, які відображали формування структури та організації навчального процесу в університеті. Останнім статутним документом, яким керувався Львівський університет імені Яна Казимира, був статут 1933 р. Він базувався на “Законі про вищі школи”, який затвердив польський сейм 15 березня 1933 р. Одним із важливих засад статуту був пункт про прийом слухачів до університету. У ньому зазначалось, що рада факультету за згодою Міністерства віровизнань та публічної освіти могла встановити особливі умови прийому абітурієнтів, а саме призначити вступні іспити¹⁴. Отже, вступна процедура поступово набувала характеру конкурсного відбору абітурієнтів, що створювало додаткові труднощі для українців.

У статуті 1933 р. чітко окреслено структуру навчального закладу, адміністративні органи університету, професорсько-викладацький колектив та допоміжний персонал. У відповідності до статуту в 30-х роках ХХ ст. Львівський університет поділявся на п’ять факультетів, управління якими здійснювали: загальні збори професорів, академічний сенат, ректор, якого обирали на три роки, проректор, ради факультетів та декани. До науково-педагогічного колективу університету входили штатні викладачі (звичайні та надзвичайні професори, доценти, лектори) та допоміжний науковий персонал (ад’юнкти, старші асистенти, молодші асистенти та стипендіати (демонстратори), тобто заступники асистентів. На посадах демонстраторів могли працювати навіть студенти. Допоміжний технічний персонал, який не мав безпосереднього стосунку до навчального процесу, складали лаборанти, креслярі та ін. Серед студентського складу існувало дві групи: звичайні студенти та вільні слухачі¹⁵.

Реформи польського уряду значною мірою спричинили зміни у системі оплати за навчання. В австрійський період її розмір залежав від обсягу навчального курсу. Згідно з “Законом про вищі школи Польщі” від 13 липня 1920 р. встановлювалась конкретна сума грошей, яку студент мав заплатити за кожен навчальний рік (за перший – 270 злотих, другий – 250, третій – 220, четвертий – 200). Крім цього, студенти Львівського університету платили за семінари, практичні заняття, користування бібліотекою, перевідні іспити, лікарський огляд (у часи Австро-Угорської монархії ці послуги надавались безкоштовно)¹⁶. У зв’язку із збільшенням фінансових зобов’язань, чимало студентів не могли вчасно оплатити навчання. Тому 15 вересня 1923 р. Міністерство віровизнань та публічної освіти Польщі видало розпорядження про можливість здійснювати оплату за навчання частинами¹⁷. Проте, і після цього в університеті кожного року були студенти, які просили відтермінувати їм внесення оплати на певний період¹⁸.

У Львівському університеті імені Яна Казимира студентам виплачувались три види стипендій: повна, часткова (50 % від повної стипендії) та одноразова допомога. Всі вони були довгостроковими позиками, які потрібно було повернути впродовж 10–15 років. Зважаючи на такі умови навчання, багато молодих людей, особливо українців, не могли здобувати освіту в Львівському університеті¹⁹.

Освітні реформи польського уряду значною мірою стосувались історичних студій. У міжвоєнне двадцятиріччя суть організації історичного навчання фактично не змінилася. Вона і надалі ґрунтувалась на німецькому освітньому зразку підготовки вчителів, науковців, архівістів та бібліотекарів. Водночас відбулось чимало змін у навчальному процесі. Важливим нововведенням став перехід від семестрової до триместрової системи організації навчання. Навчальний рік тривав з 1 жовтня до 1 липня (перший триместр: 1 жовтня – 15 грудня, другий – 8 січня – 20 березня, третій – 20 квітня – 30 червня)²⁰. Поділ академічного року на триместри введено з метою зменшити педагогічне навантаження та вивільнити час викладачів для проведення наукових студій. Тому професори, які вчитували обов’язкову кількість годин упродовж двох семестрів (5 год. на тиждень) за згодою ради факультету користувались відпусткою протягом третього²¹. У 1928 р. викладачі одержали право звільнення від викладів на період двох триместрів, щоб завершити написання розпочатих наукових праць²².

Щоб одержати певну спеціальність, в тому числі історичну, студенти та вільні слухачі обирали певну кількість обов’язкових та додаткових предметів. Часто вони записувались на курси, які проводились на іншому факультеті. Із основних фахових дисциплін студенти слухали лекції. Їх проведення регламентували вчені ради факультетів, екзаменаційні комісії та окремі викладачі. Типовий лекційний курс з історичних дисциплін був пристосований до наукових досліджень викладача. Часто лекції охоплювали вузькі часові проміжки або

базувались на окремих історичних проблемах, що входили до сфери наукових зацікавлень того чи іншого педагога²³.

Головне місце в університетських студіях відводилось практичним заняттям та самостійній роботі студентів під керівництвом викладачів. Практичні заняття з історії поділялись на нижчі та вищі. До нижчих належали “репетиторіуми”, читання та коментування джерельних матеріалів та просемінарські заняття. Вищими практичними заняттями вважались семінари²⁴.

Вступні просемінари відбувались, як правило, на молодших курсах. Їх мета полягала в ознайомленні слухачів із суттю головних проблем історичної науки, методично правильному опрацюванні літератури та джерельних матеріалів, оволодінні методами наукових досліджень. Учасники просемінарських занять у першому триместрі складали іспит із базового предмету, впродовж двох наступних – здавали колоквіум із визначених тем. Крім цього, у кожному триместрі вони виконували, так званий, пенсум: робили бібліографічні виписки, готували реферат, здавали колоквіум із лекційного матеріалу, готували рецензію. В результаті успішного виконання зазначених завдань студенти отримували відповідне свідоцтво – фреквенс. У ньому вказувалась оцінка та кількість зарахованих годин. Лише за наявності позитивної оцінки у фреквенсі слухач університету мав право брати участь у семінарах²⁵.

Семінарські заняття проводились, в основному, з випускниками просемінарів на старших курсах. Упродовж року учасники семінару мали здати колоквіум, виконати пенсум на визначену викладачем спільну для всіх членів тему та опрацювати одну невелику наукову проблему в межах проблематики семінару. Під час засідань учасники семінару зачитували заздалегідь підготовані реферати. Після обговорення їх змісту та дискусії, керівник семінару оцінював роботу студентів²⁶.

Семінар був науковою інституцією, в якій знаходились робочі місця їх керівників, викладачів та студентів. При семінарах діяла бібліотека, укомплектована відповідними джерельними матеріалами, літературою, часописами. Її роботою завідували асистенти та демонстратори. Саме семінари стали базовою основою формування університетських підрозділів, які відповідають сучасному розумінню поняття “кафедра”.

Основними центрами вивчення історичних дисциплін були наукові семінари. Їх мета – ознайомити студентів із основними напрямками та методами наукових досліджень. За учасниками семінарів закріплювалась тема дослідної роботи та окреслювались головні вимоги для її виконання. Вибір теми залежав від наявності джерел в архівах і бібліотеках міста. Наукові історичні семінари, на відміну від сучасних кафедр історичного профілю, формувались за проблемно-тематичним, а не хронологічним принципом²⁷.

До 1918 р. участь у семінарських заняттях була добровільною. Міністерство віровизнань та публічної освіти Польщі не прийняло одностайного рішення щодо цього. Обов’язковість відвідування семінарських занять не регламентувалась

у “Законі про вищі школи” від 13 липня 1920 р. Однак, того ж року деякі польські університети встановили обов’язкове відвідування семінарських занять для всіх студентів. Львівський університет зайняв вичікувальну позицію, пояснюючи її необхідністю вивчити наслідки впровадження такої системи у інших вищих навчальних закладах. Згодом усталилась свобода та добровільність семінарів для студентів всіх курсів, за умови попереднього запису та дозволу керівника. Відвідування практичних занять було добровільне тільки на першому році навчання, на другому та третьому роках – обов’язкове упродовж двох семестрів, на четвертому році – обов’язкове весь рік з одного програмного предмету на цьому курсі. Практичні та семінарські заняття стали обов’язковими для складання іспитів із головних предметів та одержання магістерського ступеня²⁸. Проте студенти охоче відвідували і просемінари, і практичні та семінарські заняття на всіх курсах²⁹.

Освітні реформи польської влади відбилися також на системі екзаменаційних випробувань студентів. За часів Австро-Угорської імперії іспити з предметів, які викладались у першому семестрі, за згодою ради факультету студенти могли здавати на старших курсах. Згідно із “Законом про вищі школи” від 13 липня 1920 р. запроваджувались перевідні іспити. Лише за умови їх складання студенти переводились на наступний курс³⁰.

Важливу роль у навчальному процесі у Львівському університеті відігравали магістерські іспити. Їх складання було одним із кроків для присвоєння найнижчого наукового ступеня – магістра. Магістерські екзамени поділялись на вступні та кінцеві. Умовою допуску до їх складання була обов’язкова участь у просемінарських та семінарських заняттях упродовж трьох триместрів. Вступний магістерський іспит з історії передбачав перевірку знань із методики історичних досліджень, двох-трьох головних історичних дисциплін і двох додаткових предметів, пов’язаних із обраною спеціалізацією. Вивчивши кожну навчальну дисципліну та відпрацювавши усі заняття, студенти здавали поточний іспит, який відбувався в усній або письмовій формі. Кінцевий магістерський іспит полягав у перевірці теоретичних знань студентів з обраної спеціалізації³¹.

Щоб стати магістром історії, крім магістерських іспитів, студенти впродовж одинадцяти триместрів складали екзамени із стародавньої історії, історії середніх віків, історії нового часу, історії Польщі, суспільної та економічної історії, історії ісламу, історії Далекого Сходу, історії освіти та шкільництва. Крім цього, під керівництвом професора студенти виконували магістерську дисертацію, тема якої відповідала обраній спеціалізації. Студентам, які виконали усі згадані вище вимоги, присвоювали науковий ступінь магістра філософії у певній галузі наук³².

Здобувши науковий ступінь, магістри могли здавати державні іспити і так отримати диплом учителя загальноосвітніх шкіл та вчительських семінарій. Майбутні вчителі здавали два державні іспити: науковий і педагогічний. Науковий іспит кандидати складали перед державною екзаменаційною комісією після

шести триместрів навчання в університеті, а педагогічний – після наукового іспиту та двох років педагогічної практики або проходження півторарічних педагогічних курсів³³.

Магістри, які в подальшому хотіли провадити наукову діяльність, могли вступати в докторантуру. Головними умовами вступу була наявність магістерського диплома та згода одного із професорів університету взяти кандидата у свій семінар. Цей професор автоматично ставав науковим керівником докторанта. Навчання в докторантурі тривало від двох до п'яти років, залежно від рішення наукового керівника, який кожного року давав письмовий дозвіл, щоб здобувач продовжував навчатись далі³⁴.

Основною вимогою для докторанта було написання докторської дисертації. У галузі історичних наук дисертація виконувалась польською мовою. До розгляду приймались лише самостійні, критично переосмислені та написані на основі джерельного матеріалу наукові праці. Перед захистом дисертації кандидат здавав два докторські іспити (ригорози). Після успішного складення ригорозів та захисту дисертації йому урочисто присвоювали науковий ступінь доктора з відповідної галузі наук³⁵. У 1919–1930 роках у Львівському університеті ступінь доктора одержало 225 осіб, у тому числі 49 жінок, серед них 22 – на гуманітарному факультеті³⁶.

У міжвоєнний період найвищим науковим ступенем був ступінь габлітованого доктора. Для його присвоєння необхідно було написати спеціальну габлітаційну працю на одну із актуальних наукових проблем. Її зміст не міг збігатися із текстом докторської дисертації. На габлітаційну процедуру праця подавалась не в рукописному, а в опублікованому варіанті³⁷.

Реформи Міністерства віровизнань та публічної освіти Польщі щодо змісту навчального процесу та присвоєння вчених ступенів активно обговорювались на вчених радах університету. Зокрема, у зв'язку із реформою магістерських та докторських іспитів, що проводилась у 1926 р., вчена рада гуманітарного факультету заявила про необхідність перед присвоєнням наукового ступеня доктора вимагати здобуття ступеня магістра. У 1939 р. вона постановила, що для отримання магістерського ступеня потрібно знати дві іноземні мови³⁸.

Однією з найбільших проблем історичної освіти та науки у Львівському університеті було недостатнє фінансування навчальних підрозділів. Тому більшість історичних кафедр університету не мали належного обладнання³⁹. Однак, зважаючи на існування у Львові мережі укомплектованих літературою бібліотек, багатих на джерела архівів, наукових товариств, редакцій багатьох періодичних видань, у міжвоєнний період склались надзвичайно сприятливі умови для розвитку історичної науки. Щоправда зі зміною політичної влади перед істориками постали нові завдання. Вони змушені були пристосовуватись виконувати державні потреби. У зв'язку з цим “львівська історична школа” стала осередком відродження польської національної ідеї. У міжвоєнному Львові

працювала значна кількість відомих фахових істориків, які значною мірою приклались до формування теоретичних засад державного відродження. Акцентуючи увагу на вивченні історії власної державності, польські історики керувались, насамперед, національними інтересами⁴⁰.

Як бачимо, зміна політичної влади та проведення польським урядом освітніх реформ спричинили низку змін у структурі та організації навчального процесу у Львівському університеті. Зокрема, важливе значення мало створення наукових інститутів (семінарів), розширення штатів, визначення правил для присвоєння вчених ступенів, запровадження триместрової системи навчання, поточних та кінцевих іспитів, обов'язкової участі в роботі кількох семінарів, а також зростання вимог до студентів. Значною мірою освітні реформи торкнулися історичних студій, адже нововведення впроваджувались одночасно на всіх факультетах. Метою історичної освіти й надалі залишалось здобуття практичної професії або наукового ступеня. При цьому основний акцент у вивченні історії робився на досягненнях польської державності та культурних надбаннях Речі Посполитої.

THE MODERNIZATION OF HISTORY EDUCATION IN THE UNIVERSITY OF LVIV ON THE BACKGROUND OF EDUCATION REFORMS IN POLAND BETWEEN THE TWO WORLD WARS

Roman LAVRETSKY*, Pavlo YUREYKO**

*Lviv State University of Life Safety, Department of Social Sciences and Humanities,

**Ivan Franko National of University Lviv, Educational Laboratory of History Faculty

The article highlights the educational reforms in the field of history education in the University of Lviv in the context of national reform in Poland between the two world wars. The authors analyzed the content of humanitarian education and its changes after the reform.

Keywords: Lviv University, Ministry of denominations and public education, reform, history.

¹ ДАЛО, ф. 26, оп. 7, спр. 793, арк. 115.

² *Курляк І. Є.* Класична освіта на західноукраїнських землях (XIX – перша половина XX ст.) / І. Є. Курляк. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2000. – С. 204.

³ ДАЛО, ф. 26, оп. 7, спр. 1268, арк. 4.

⁴ Там само, спр. 793, арк. 134.

⁵ Kronika Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie za rok szkolny 1922/1923 za rektoratu prof. d-ra Stanisława Narajewskiego. – Lwów: Nakł. Uniwersytetu Jana Kazimierza, 1923. – S. 35.

⁶ Kronika Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie za rok szkolny 1923/1924 za rektoratu prof. d-ra Juliusza Makarewicza. – Lwów: Nakł. Uniwersytetu Jana Kazimierza, 1924. – S. 2.

⁷ *Dąbkowski P.* Sprawozdanie dziekańskie za rok akademicki 1920/1921. – Lwów: Nakł. Wydziału prawa Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie: Nakł. Uniwersytetu Jana Kazimierza, 1921. – S. 15.

⁸ Kronika Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie za rok szkolny 1920/1921 za rektoratu prof. d-ra Emanuela Macheka. – Lwów: Nakł. Uniwersytetu Jana Kazimierza, 1923. – S. 43.

⁹ *Кислий В. М.* Українські високі школи у Львові і студентський рух у Західній Україні у I половині 20-х років XX століття / В. М. Кислий. – Львів: Редакційно-видавничий відділ при управ. по пресі, 1991. – С. 8.

¹⁰ *Szkoły Wyższe Rzeczypospolitej Polskiej.* – Warszawa: Wyd. Kasy imienia J. Mianowskiego. Instytut Popierania Nauki, 1930. – Wyd. 2. – S. 5.

¹¹ *Kronika Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie za rok szkolny 1923/1924 za rektoratu prof. d-ra Juliusza Makarewicza.* – Lwów: Nakł. Uniwersytetu Jana Kazimierza, 1924. – S. 4.

¹² *Dąbkowski P.* Sprawozdanie dziekańskie za rok akademicki 1920/1921. – Lwów: Nakł. Wydziału prawa Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, 1921. – S. 4.

¹³ *Kronika Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie za rok szkolny 1924/1925 stanowiąca sprawozdanie rektora i dziekanów. Zestawił rektor w roku szkolnym 1924/1925 prof. Dr. Władzimir Sieradzki.* – Lwów: Nakł. Uniwersytetu Jana Kazimierza, 1925. – S. 36.

¹⁴ *Projekt Statutu Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie.* – Lwów: Nakł. Uniwersytetu Jana Kazimierza, 1934. – 47 s.

¹⁵ *Курляк І. С.* Класична освіта на західноукраїнських землях (XIX – перша половина XX ст.) / І. С. Курляк. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2000. – С. 213, 219.

¹⁶ *Кислий В. М.* Українські високі школи у Львові і студентський рух у Західній Україні у I половині 20-х років XX століття / В. М. Кислий. – Львів: Редакційно-видавничий відділ при управ. по пресі, 1991. – С. 11.

¹⁷ *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Program wykładów na rok akademicki 1924/1925.* – Lwów: Z związkowej drukarni we Lwowie, 1924. – S. 2.

¹⁸ *Kronika Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie za rok szkolny 1929/1930 stanowiąca sprawozdanie rektora i dziekanów. Zestawił prof. dr. Hilary Schramm, rektor w roku szkolnym 1929/1930.* – Lwów: Nakł. Uniwersytetu Jana Kazimierza, 1931. – S. 43–44.

¹⁹ *Кислий В. М.* Українські високі школи у Львові і студентський рух у Західній Україні у I половині 20-х років XX століття / В. М. Кислий. – Львів: Редакційно-видавничий відділ при управ. по пресі, 1991. – С. 12.

²⁰ *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Program wykładów na wydziale filozoficznym III trymestrze roku akademickiego 1920/1921.* – Lwów: Z związkowej drukarni we Lwowie, 1921. – 22 s.

²¹ ДАЛО, ф. 26, оп. 7, спр. 781, арк. 3.

²² *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Spis wykładów na rok akademicki 1934/1935.* – Lwów: Nakł. Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, 1934. – S. 62.

²³ *Tyrowicz M.* Wspomnienia o życiu kulturalnym i obyczajowym Lwowa (1918–1939) / М. Tyrowicz. – Wrocław: Ossolineum, 1991. – S. 109.

²⁴ *Лаврецький Р.* Історична освіта та наука у Львівському університеті в 1918–1939 роках. Дис. на здоб. наук. ступ. канд. іст. наук: 07.00.06 / Львівський національний університет ім. Івана Франка. – Львів, 2000. – С. 91.

²⁵ *Курляк І. С.* Класична освіта на західноукраїнських землях (XIX – перша половина XX ст.) / І. С. Курляк. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2000. – С. 217.

²⁶ ДАЛО, ф. 26, оп. 7, спр. 1315, арк. 3.

²⁷ Там само, оп. 11, спр. 30, арк. 2.

²⁸ *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Spis wykładów na rok akademicki 1934/1935.* – Lwów: Nakł. Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, 1934. – S. 2.

²⁹ *Курляк І. С.* Класична освіта на західноукраїнських землях (XIX – перша половина XX ст.) / І. С. Курляк. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2000. – С. 207.

³⁰ *Dąbkowski P.* Sprawozdanie dziekańskie za rok akademicki 1920/1921. – Lwów: Nakł. Wydziału prawa Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, 1921. – S. 6.

³¹ ДАЛО, ф. 26, оп. 7, спр. 939, арк. 8.

³² Там само, арк. 86.

³³ Szkoły Wyższe Rzeczypospolitej Polskiej. – Warszawa: Wyd. Kasy imienia J. Mianowskiego. Instytut Popierania Nauki, 1930. – Wyd. 2. – S. 223.

³⁴ ДАЛО, ф. 26, оп. 6, спр. 1204, арк. 17.

³⁵ Там само, спр. 1067, арк. 18.

³⁶ Kronika Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie za rok szkolny 1929/1930 stanowiąca sprawozdanie rektora i dziekanów. Zestawił prof. dr. Hilary Schramm, rektor w roku szkolnym 1929/1930. – Lwów: Nakł. Uniwersytetu Jana Kazimierza, 1931. – S. 134.

³⁷ Ustawa z dnia 13 lipca 1920 r. o szkołach akademickich // Dziennik ustaw Rzeczypospolitej. – Warszawa, 1920. –№ 72. – S. 1287.

³⁸ ДАЛО, ф. 26, оп. 7, спр. 1170, арк. 7, 19–20.

³⁹ Там само, спр. 1081, арк. 3.

⁴⁰ *Лаврецький Р.* Історична освіта та наука у Львівському університеті в 1918–1939 роках / Лаврецький Роман Вікторович: Дис. на здоб. наук. ступ. канд. іст. наук: 07.00.06 / Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. – Львів, 2000. – С. 51.